

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrорvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis, Et Breviarii Romani.

In quibus origo cuiusque Ritus, causae historicae, vel mysticae, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, obligatio, & exquisitus vsus, additis opportune Decretis omnibus S. Rituum Congreg. quàm breuissimè explicantur.

Gavanti, Bartolommeo

Venetii, 1647

De Feria quinta in Coena Domini. 8.

urn:nbn:de:hbz:466:1-9500

ad Altare, ac reliqua facit pro parte postrema; ut supra dictum est, & dicemus Fer. 6.

26 In Feria quarta sequenti * ad Introitum non genuflectitur, duæ lectiones leguntur, ex *Ordine Romano*, vel propter ordinationes futuras in Sabbato Sancto, *Durand. cap. 70.* vel quia in prima lectio ne de morte animæ, in altera de morte corporis agitur: Christus autem mortuus est pro redēptione vtriusque, *Amalar. lib. 1. c. 11.* vel quia ea die venditus est Christus; unde quasi sit Feria 4.

De Feria quinta in Cœna Domini. VIII.

1 **D**e hac Feria *Ordo Romanus*, Missa vero festiuum habet Officium, ob institutionem Sacramenti Sacramentorum; sed, ut ait *Rupert. libro 5. capit. 14.* sicut in Feria quinta mundi ex aquis ortum genus partim reliquit gurgiti Deus, hoc est, pisces creavit; & partim leuavit in aera, hoc est, aues: ita in hac Feria quinta deprimunt in tristitiam, leuamus in gaudium. Crux, quæ in Altari est, velo tegatur albo.

2 Missæ Officiū habetur in Antiphon. & Sacram. Greg. cuius Collecta huc trāslata est ex Missali Ambrosiano, ait *Pamelius in Liturgicon tomo 1.* Dicitur, *Gloria in Excelsis*, ex Bonifacij Decreto, *Durand. lib. 6. cap. 75.* & ab Episcopis, de conf. dist. 1. Porro, qui est *Canon Nicolai Papæ*. Campanæ deinde silent, ut excelsa nostra, & turri nostrarum taceant in humilitate Christi, *Alcuin.* & quia tunc Apostoli prædicatores per Castella nō circuibant, & tacebant, *Rupert. loco cit. c. 29.* & ut silentium indicamus populo, *Idem. Dicitur, Pax vobis*, ab Episcopo, in *Sacram. Gregor.* Euangeliū quadrat, quia eo die Christus lauit pedes: & in Epitola suffi-

cienter agitur de Eucharistia.

3 De Symbolo diximus in *Rub. general. 1. part. tit. 11.* Communicantes, Hanc igitur oblat. Qui pridie, quæ sunt propria huius Missæ, habentur in *Ord. Rom.*

4 Pax non datur, ex eod. *Ord. Rom.* in de testationem osculi Iudæ. *Alcuin.* In tertio, *Agnus Dei*, dicitur, *dona nobis pacem*, contra editionem Venetam in Officijs paruis Hebdomadæ maioris, in quibus perperam notatur, quod habet *Duran. libro 4. cap. 52.* tertio dici, *miserere nobis*. nam Missale vult dici de more, quamvis pax non detur.

5 Reserueretur Hostia cum particulis in sequentem diem pro Sacerdote, & infirmis, ex Decreto Innoc. I. *Durand. c. 75.* & habetur hæc reseruatio in *Sacram. Gregor.* nihil de sanguine, tum quia periculum est, ne effundatur, *Hugo Viatorin. de Spec. Miss. obseru. lib. 3. c. 20.* tum quia significatur in Calice finis legis antiquæ, & cum bibisset Christus in Cruce, dixit, *Cōsummatum est*, id est, testamentum vetus, *Durand. loc. cit.*

Verba Rubricarum huius diei sunt.

6 Hodie Sacerdos consecrat duas Hostias, quarum unam sumit, alteram reseruat pro die sequenti, in quo non conficitur Sacramentum: reseruat etiam aliquas particulas consecratas, si opus fuerit, pro infirmis: sanguinem vero totum sumit, & ante ablutionem digitorum ponit Hostiam reseruatam in alio Calice, quem Diaconus a palla & patena cooperit, & desuper b velum expandit, & in medio Altaris collocat. Deinde fit Communio, & completur Missa. Sacerdos autem genuflectit,

flectit, quandocumque accedit vel recedit à medio Altaris, vel transit ante Sacramentum in Calice reservatum: cum dicere debet, Dominus vobisum, non vertit se ad populum in medio Altaris, ne terga verat Sacramento, sed à latere Euangeli: & in fine e dat benedictionem.

Calicem alterum de Credentia ad Altare hoc item loco deferat Subdiaconus sine velo longo, sed cum velo tantum. Calicis eiusdem patruo, patena, & palla. a Palla, & patena cooperit. Palla prius, quæ, ut diximus alias, significat lapidē ad ostium monumenti: patena deinde, ad tutelam pallæ, quasi sigillum indicet Phariseorum, de quo Matth. 27. signantes lapidem cum Custodibus. cum enim Sabbato Sancto anticipetur Missa, quæ de nocte dicebatur, congruit etiam accelerari representationem Sepulchri Christi, ut innuit Duran. loco citato. à Fer. V. post Missam, quamquam impropriè Sepulchrum Domini hoc appellatur.

b Velum expandit. Velum album ad cautelam & ornatum apponitur.

c Fit communio. Omnis populus communicat in ordine suo. ita legitur in Sacramentario Gregoriano. De qua communione vide supra part. 2. tit. 10. num. 9. pag. 138.

7 An Cleri quoque, Sacerdotum? Sane Francolinus 1. part. de tempor. Hor. Can. cap. 30. ex Ordine Romano, & Alcuino contendit, non licere hodie Sacerdotibus celebrare priuatas Missas, ob receptam consuetudinem faciendi unum sacrum solemne, in quo, exemplo Apostolorum, omnes Presbyteri cōmunicēt: cui sub-

8 Legitur Euangelium Sancti Ioannis, in cuius initio Sacerdos non signat Altare, sed seipsum tantum.

In Altari non fit signum; quia ibi immediate adest auctor benedictionum. Si legit Euangelium in libro, potest signare

scribit Afor. lib. 10 cap. 24. q. 5. quicquid contra sentiunt Sotus & Nauarrius, extatque Canon Soteris de hac Communione generali de conf. distinct. 2. in cena. concedit Suar. tertia par disp. 8. section. 2. Missas plures, secluso scandalo, & in loco secreto sine cōcursu. Sacra vero Rituum Congregatio 27. Septem. 1608. communionem cleri iubet in hac Missa, in memoriam quod Christus communicauit Apostolos; & hoc est seruandum. Cōmunicent autē Presbyteri cum Stola de collo pendente, ex Concil. Braccar. 3. can. 3. ante Altare quidem Sacerdotes & Leuitæ, extra Chorum populus, ex Concil. Tolelano 4. c. 17. si tamen Stola omittatur; non est peccatum mortale, ex DD. apud Bonac. disp. 4. q. 6. punt. 2. n. 2.

d Genuflectit, quandocumque accedit, &c. Ob reuerentiam Sacramenti, licet in Calice lateat, & sub velo, quod in simili causa alias obserua.

e Ibidem dat benedictionem. hoc est, in latere Euangeli, neque perficit circulum, sed reuertitur ad medium, ne terga verat Sacramento. nam crastina die ob eadem causam idem habes aperiē in Rubrica, ad, Orate fratres, eadem obseruent Ministri; & ad ea, quæ maioris sunt reue rentiae his diebus erga Christum à Iudeis derisum, diligentius aduertant.

librum. Ad ea, Et verbum caro factum est, genuflectat Celebris cum Ministris paulo versus Sacramentum.

9 Hodie fparetur locus aptus in aliqua Cappella Ecclesie, vel Altari, & decenter quoad fieri potest ornetur ḡ cum velis & luminibus, ubi Calix cum Hostia, ut supra, reservata, reponatur. Finita autem Missa accenduntur intortitia, & h̄ fit processio more solito, alio tamen i Subdiacono parato Crucem ferente. I Celebrans induitus pluviali albo stans ante Altare, m imponit incensum in duobus thuribulis absque benedictione, deinde in medio genuflexus, cum altero n in-

N 4 censat

censat ter Sacramentum: & o accepto Calice cum Sacramento de manu Diaconi stantis, & cooperto extremitatibus veli, quo eius humeri teguntur, procedit medius inter eundem Diaconum a dextris, & Subdiaconum a sinistris p sub baldachino, duobus Acolythis q Sacramentum continue incensantibus usque ad locum preparatum, ubi pro crastino seruandum est. Interea dum fit processio, r cantatur Hymnus; Pange lingua gloriose Corporis. Cum autem ventum fuerit ad locum patrum, Diaconus genuflexus a Sacerdote stante accipit Calicem cum Sacramento, & ponit s illum primo super Altare, ubi a Sacerdote genuflecto incensatur, vt supra: deinde t reponit in capsula.

f Paretur locus. Omnino debet esse distinctus ab Altari, in quo fuit celebratum.

g Cum Veli. Vela sunt cortinæ, ex Glo de consecrat. d. i c. Altaris. Imò ex Ambros. ad Marcellinam, vt explicat Baron. Anno 112. sunt Cortinæ Regiæ. Plura idem Baron. An. 329. non igitur adhibeantur pani nigri; tum quia in horto sepultus fuit Christus; tum quia crastina die super Calicem adhuc erit Velum album, cu reportabitur ad Altare maius; tum quia vivit vere Christus, etiam in representatione mortis eiusdem. exemplum habes in Sacello Pontificio Romano, ubi omnia splendent in hoc casu reseruande Hostiæ. abusus à vulgo sepulchrum Christi appellatur, vt supra diximus.

h Fit processio, more solito. Ante Pium V. de hac nulla mentio est in Missalibus. fit autem de more, Acolythis numerum cum Cadelabris Crucem comitantibus.* non tamen extra Ecclesiam ex decreto S. Congregat. super negotia Episcoporum, tam in hac, quam in sequenti Feria. die 6. Augusti 1591.

i Subdiacono parato. Idest, cum Tunica alba, sine manipulo: Crux etiam sit adhuc velata, contra quosdam qui oppositum scriperunt gratis: * & melius Romæ velo legitur violaceo, quā albo, prout requirit Passionis tempus. quod autem à Subdiacono Crux deferatur, diximus supra part. 2. tit. 13. num. 4. pag. 156. Hic autem cum suis Acolythis stabit, genuflexis alijs in loco, ubi reponitur Sacramentum.

k Celebrans indutus pluviali. Ut illud induat, retrahet se extra cornu Epistola, ob præsentiam Sacramenti, ibique

omnes deponant manipulos.

m Imponit incensum absque benedictione. Vide supra quæ diximus in eleuatione Hostiæ ad Missam par. 2. tit. 8. num. 8. pag. 130. & in Cærem. Episc. lib. 1. cap. 23. & lib. 2. c. 33. habetur.

n Incensat ter Sacramentum. Adde facta ante & post profunda capit is simul cū Ministris inclinatione. caueat Diaconus ab osculis coram Sacramento. Cærem. Episc. lib. 1. cap. 23.

o Accepto Calice. Ita vt Celebrans sinistra nodum teneat, & dextram superponat Calici, quam Diaconus legit extremitatib. veli pendentis ab humeris.

p Sub baldachino. Vocatur Mappula ab Innocen. III lib. 2. Myst. Miss. cap. 7. &c in distributione hastarum eiusdem, nobiliorib. dantur eæ, quæ sunt in facie Celebrantis, posteriores minus nobilibus. Cærem. Pap. lib. 2. cap. 14. & Cærem. Episc. lib. 1. cap. 14. * nobilioribus item inter hastas pares dentur eæ, quæ sunt à dextris Celebrantis, dum procedit. conuenit tamen, vt hodie, & sequenti die ab Ecclesiasticis cum pluviis deferantur hastæ; quod si defint pluvialia; non ideo induant stolas, cottis tantum induit, ex Cærem. Episcop. lib. 2. c. 25. & 26.

q Sacramentum continue incensantibus. Duobus modis fieri potest. primo, si Acolyti alternatim incensent, ductis Thuribulis, vt fit in incensatione personarum. Secundo, si hinc inde ante procedant mouentes manibus dextris Thuribula de iisdem pendentia, & affirmantia, ait Rituale Romanum de Processione Santissimi Sacramenti. quasi sternendo viam Sacramento cum odore incensi; qui modus videtur magis visitatus, & maiorem

rem reuerentiam connotat erga Sacra-
mentum, quod nunquam nisi à genufle-
xiis Sacerdotibus incensari solet.

r Cantatur Hymnus, Pange. Celebrans
nunquam cum alijs in processione Sa-
cramenti cantat, sed secreto dicit. Quia
processio non fit extra Ecclesiam, conue-
nit, vt Clerus ad primos duos versus,
Tantum ergo Sacramentum, &c. genu-
flectat conuersus ad Sacramentum: Mi-
nistri tamen non genuflectant. extra Ec-
clesiam vero minimè; & vbi multis est
clerus, posset alioqui, & male, interrum-
pi processio.

f Illum primo super Altare. Adde: &
deinde genuflexione facta descendit, &
rursus imponi curat incensum sine bene-

ditione à Celebrante stante, vt prius;
amoto velo per Subdiaconum ab hume-
ris Celebrantis; quia non est datus in-
fine benedictionem.

Dum incensatur Sacramentum, canta-
tur, *O salutaris Hostia, vel Tantum ergo
Sacramentum*, vt in Cæremon. Episc. libro
2. cap. 23.

t Reponit in Capsula. Facta iterum ge-
nuflexione, ante & post. Clauem autem
dabit illi, ad quem spectat; non enim vi-
dendus est Calix à populo, & multo mi-
nus Hostia patere populo debet. neque
dari debet clavis laico, quantumvis nobilis
ex Decreto S. Rituum Congregat. 30.
Januarii 1610. sed ei potius, qui sequenti
die est celebratus.

10 Et Sacerdos cum ministris denudet Altaria, legendo Antiphonam, Diverserunt,
&c. cum toto Psalmo.

Ordo Romanus. Altaria, inquit Rubr. non Altare maius tantum. An Altaria de-
nudanda erunt, dum dicuntur Vesperæ?
ex hac Rubrica videtur affirmandum.
Alcuin. post Vesperas vult denudari, quia
vespere, ait, nudatus fuit Christus suis dis-
cipulis. Idem habet Cærem. Episc. lib. 2.
cap. 23. & communior usus Ecclesiastum
Vrbis cum Cæremoniali prædicto expli-
cat Rubricam.

**11 Hæc Altariū nuditas significat Chri-
stum amisisse speciem, & decorum, Ru-
pert. lib. 5. cap. 35. & vestimenta illius suis
se diuisa inter milites, vt ex Antiphona
patet, & idem Rupert. colligit nudatum
Christum quasi gloria deitatis: Deus,
Deus meus, ut quid dereliquisti me? conte-
platur Duran. cap. 76. loco citato.**

**12 Procedat autem Celebrans cum
Diacono in Albis, & Stolis tantum vio-
laceis, cum Subdiacono in Albis tantum,
sine manipulis, & Clerus cantare potest
Psalillum totum. Amouenda vero sunt
mappæ tantum cum pallijs, & alijs orna-
mentis, relicta Cruce velata cum Cande-**

labris in Altaribus. neque Psalmus ideo

est repetendus, si multa sint Altaria.
*** Conopæum Tabernaculi maioris, in-
quo asseruatur ordinariè Sacramentum,**
ad huc placet esse coloris violacei, vt dixi-
mus pag. 64. quia Regia viuentis Christi
est, ad modicum tempus absentis, quod si
adhibetur coloris nigri ob sequentem
Feriam 6. ea erit ratio, quia vacuum est
Tabernaculum, & conformis erit color
paramentis celebrantis. stādum ergo erit
consuetudini locorum; & Romæ in Ec-
clesia S. Petri amouetur conopæum, quod
etiam magis placet, nisi sint velanda statua, seu imagines prædicti Tabernaculi.

**13 Hoc triduo transeuntes ante Cru-
cem, qua est in Altari maior, reueren-
tiā illi faciant cum genuflexione; exce-
pto Celebrante parato, (nisi illud infra
notetur) quia fulget Crucis mysterium;
& de die Parasceue hoc decreuisse Sa-
cram Rituum Congregationem testa-
tur Castaldus in sua Praxi Cære-
niarum.**

**14 Post denudationem Altarium, hora competenti facto signo u cum tabula, con-
ueniunt Clerici x ad faciendum mandatum. Pralatus, seu Superior, super ami-
etu & alba induitur stola, & pluiali violaceis, & y in loco ad id deputato, mi-
nistrante**

nistrante Diacono, (qui paratus cum Subdiacono, vt in Missa , paramentis aliis, ei assistit) imponit incensum in thuribulo : deinde Diaconus a librum Euangeliorum ante pedus tenens, genuflexus b ante Superiorem petit benedictionem : qua accepta, astantibus duobus Acolythis cum candelabris accensis , & Subdiacono librunc tenente, signat librum, & incensat, & cantat, vt moris est, Euangelium. Ante diem festum Pascha, vt in Missa . Quo finito, Subdiaconus portat librum apertum oculandum Superiori, & Diaconus eum de more incensat. Postea Superior exiit pluviali, & per Diaconum & Subdiaconum praeingitur linteo, & sic praeinctus, assistantibus sibi iisdem Diacono, & Subdiacono, accedit ad lotionem pedum : & per ordinem dispositis ijs qui lauandi sunt, clericis peluim & aquam ministrantibus, Subdiacono singulorum pedem dextrum tenente, genuflectens singulis, illorum pedem lauat, & exterget, & osculatur, Diacono d prabente linteum ad abstergendum.

u Cum tabula . Sonitus lignei fit mentio in Parasc. in Ordine Roma. sed & hac die adhiberi docent Alcuin. & alij. Humilitatis est indicium, Amalar. libro 4. cap.21. Terrorem significat Iudaorum incussum Apostolis, Gemmalib. 3. cap.88. & lignum Crucis, quo conuocantur omnes, adumbrat, Rupert. libr.5. cap.29. minus etiam sonat lignum, quam æs ; quia mulieres in passione magis loquebantur de Christo , quam Apostoli , Durand. cap.76.

x Ad faciendum mandatum . Dicitur Mandatum, quia mandauit Christus lauationem pedum; & quia Antiphonaæ incipiunt ab hac Mandatum nouum, &c.

y In loco ad id deputato . Congruum eset, vt ibi Altare esset cum pallio albo, ad significandam munditiam, cuius gratia lauandi sunt pedes, cum Cruce & Candelabris. poterit etiam parari Credentia à latere sinistro, super quam collocabuntur Missale, linteum Sacerdotis, vasa ad abluedas in fine manus eiusdem, & alia eiusmodi cum floribus, & herbis . Scamna necessaria cum tapetibus habeantur pro lauandis; & tapetia sint ita ampla, vt Celebrans super iisdem genuflexus lauare queat, neque Albam fadet.

15 Et interim hæc subscripta cantantur.

In cantandis Psalmis Mandati , unus tantum versus cantatur, Durand. libr. 6.

z Vt in Missa Hoc est, eum manipulis, (licet eo careat Celebrans) ob Euangelium cantandum a ministris. si fiat processio à Sacristia ad locum destinatum, Subdiaconus ferat Crucem inter Acolythes medius, more solito, quam deponit prope Altare in cornu Euangeli.

a Librum Euangeliorum, &c. Imposito prius de more incenso cum benedictione in Thuribulum à Celebrante . Hoc codem loco Euangelium restitutum est à Pio V. in 2. edit. Missalis ab eodem reformati, ante Clementem Octauum, iuxta ordinem Romanum antiquum.

b Ante Superiorem. Adde, stantem in cornu Epistola. Finita incensatione Celebrantis, deponuntur manipuli à ministris, vt ei liberius inseruant.

c Extergit, & osculatur . Nullo facto super pedem signo crucis manu Celebrantis.

d Prabente linteum . Stabit ideo Diaconus à dextris , colliget linteum ipsum, quo Celebrans est praeinctus , & extendet, quādo opus est vt tergit : non autem Diaconus infundat aquam pedibus, quod aliqui scriperunt nimis aperte contra Rubricam.

cap. 75. quod etiam dicitur in Rubrica Missalis.

16 Post

16 Post lotionem Superior, vel qui in alijs abluit pedes, lauat manus, & abstergit alio linteo, deinde rediens ad locum, vbi prius fuerat, accipit pluviale, & e stans capite detecto f dicit . &c.

e Stans capite detecto. In medio scilicet ante Altare.

f Dicit. Manibus iunctis, vt alijs notauimus, tenentibus librum Diacono & Subdiacono. Orationes cum versibus additæ sunt à Pio V. ex Ordine Romano.

17 Finitis omnibus, vel exiit ibidem Superior, vel reddit in Sacristiam ordine quo venerat.

18 De hoc Mandato cum Euangeliō Missæ huius diei meminit Ordo Romanus. Ablutio vero pedum habetur apud August. epist. 119. & Cyprian. sermones de hac re. fitque ad humilitatem Christi imitandam, & ad munditiam animæ designandam, Ruper. libr. 5. cap. 20. Vnde &

antiquitus reconciliabantur Deo hac die pœnitentes. S. Gregorium firmasse Decreto lotionem hanc, scribit Alph. Villegas in Flore Sanctorum.

19 De oleis sacris nihil Missale, neque nos loquimur. ad Pontificale spectant. interea lege Durand. lib. 6. cap. 74.

20 Hora commodiore, poit Vesperas, deferantur particulæ supra reseruatae pro infirmis cum luminibus, superpelliceo, & stola alba adhibitis. ad locum, vbi reseruata fuit Hostia consecrata; nisi aliud exigat laudabilior consuetudo: & ostiolum tabernaculi, in quo ordinarie asservari solunt, maneat apertum, ne populus ibi adoret; quod non adest amplius.

De Feria sexta in Parasceue. IX.

1 Institutorem Feriæ Parasceue facit Sanctum Paulum Chrysost. homil. 1. de Cruce, & latrone, quæ præparationem significat: Cœna pura dicta est apud Iren.

naum lib. 5. cap. 23. idest, sine azymis, vt explicat Baron. Anno 34. cuius Rubricas cum augmento minutiorum nunc expli-

cabimus.

2 a Finita Nona, Sacerdos & ministri induiti paramentis nigri coloris, sine luminariis, & incenso b procedunt ad Altare: & c ante illud prostrati aliquandiu orant. Interim Acolythi unam tantum d' tobalem extendunt super Altare. Sacerdos cum ministris facta oratione ascendit ad Altare, & c osculatur illud in medio: deinde Lector accedit ad legendum Prophetiam in loco vbi legitur Epistola, & incipit eam, f sine titulo: quam etiam Sacerdos legit submissa voce apud Altare in cornu Epistola.

a Finita Nona. Notat hoc Rupert. libr. 6. cap. 4. quia hora nona expirauit Christus, ad cuius quasi funus nos accedimus cum Nicodemo, & alijs, Durand. lib. 6. cap. 77. neque enim hac die Missa dicitur, ex Innocent. I. quia percusso pastore, dispersi sunt Apostoli, & usque ad diem Paschatis in tristitia iejunauerunt, de conf. d. 3. Sabbato. Præterea celebrare non conuenit, cu hac die seipsum obtulerit Christus, Alcuinus. quod si Missam eam appelles, ea est more Apostolorum, ait Amalar. libr. 4. cap. 20. quod tamen non placet, cum hodie nulla sit consecratio, &

Missa sit præ sanctificatorum. Nona vero cum alijs præcedentibus Horis sine lumine dicitur.

b Procedunt ad Altare. Altare erit nudum cum Cruce velata velo nigro, ita vt suo tempore facile queat detegi; & candelabris sex obscuri potius coloris, & candelis ex cera communi, non alba, extintis, gradus eiusdem nudi erunt; sed tamen bene mundis pro Sacerdotis prostratione. Creditia simplex linteo cooperata in superiori tantum parte, cum necessarijs tantum ad Officium, nempe Burſa cum Corporali, & purificatorio, ampullis,